

HUQUQNING JAMIYATDAGI ROLI VA UNING IJTIMOIIY TARTIBNI SAQLASHDAGI AHAMIYATI

Ilmiy rahbar: Halilov Jamol

SHDPI ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi

Hayitova Rushana

*SHDPI Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va
huquq ta'limi yo'nalishi 1-kurs talabasi*

***Annotasiya.** Ushbu maqola huquqning jamiyatdagi roli va uning ijtimoiy tartibni saqlashdagi ahamiyatini tahlil qiladi. Huquq, jamiyatdagi tartibni ta'minlash va ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda muhim vosita sifatida qaraladi.*

***Kalit so'zlar.** Huquq, Jamiyat, Ijtimoiy tartib, Adolat, Fuqarolik huquqlari, Tartibga solish, Ijtimoiy munosabatlar, Huquq tizimi, Tinchlik, Mehnat huquqi, Huquq va erkinliklar, Ijtimoiy barqarorlik.*

Huquq jamiyatdagi tartib va adolatni ta'minlashda asosiy vosita sifatida muhim rol o'ynaydi. Har bir jamiyatda huquqiy normalar va me'yorlar, fuqarolarni himoya qilish, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish va adolatli muomala qilishni kafolatlash uchun zarurdir. Huquq, davlat va jamiyat o'rtasidagi aloqalarni tartibga soluvchi muhim institut bo'lib, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, ijtimoiy ziddiyatlarni kamaytirish va fuqarolar o'rtasida ishonchni kuchaytirish kabi vazifalarni bajaradi. Ushbu maqolada huquqning jamiyatdagi roli va uning ijtimoiy tartibni saqlashdagi ahamiyati tahlil qilinadi, huquqning jamiyatda qanday ishlashini, uning ijtimoiy hayotdagi o'rnini va muhim ahamiyatini ko'rib chiqamiz. Huquqiy tizimning samarali ishlashi, fuqarolarni o'z huquqlarini himoya qilish imkoniyati, shuningdek, jamiyatda barqarorlik va adolatni ta'minlashga xizmat qiladi. Huquqning jamiyatdagi roli, Huquq jamiyatning asosiy tarkibiy qismidir, chunki u insonlarning kundalik hayotida tartib, adolat va

xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Har bir jamiyatda mavjud bo'lgan huquqiy tizim, fuqarolar o'rtasida o'zaro munosabatlarni, xususan, mulk, shaxsiy erkinlik, mehnat va boshqa ijtimoiy manfaatlarni muvozanatlashga yordam beradi. Huquq orqali jamiyatda adolat va tenglik ta'minlanadi, bu esa fuqarolar o'rtasidagi ishonchni kuchaytiradi. Jamiyatdagi huquqiy tizimning faoliyatini eng asosiy maqsadi – ijtimoiy tartibni saqlashdir. Huquq, qonunlarga rioya qilishni ta'minlash orqali, jamiyatda ijtimoiy me'yorlarni belgilaydi va ularni joriy qiladi. Bu esa qonunlarga xilof harakat qilgan shaxslarni javobgarlikka tortish va o'zaro hurmatni rivojlantirishga yordam beradi. Ijtimoiy tartibni saqlashdagi huquqning ahamiyati, Huquqning ijtimoiy tartibni saqlashdagi roli juda katta. Jamiyatdagi o'zaro munosabatlarni qonuniy asosda tartibga solish, jinoyatlar va huquqbuzarliklarni oldini olishda yordam beradi. Huquq, jamiyatda tartibni saqlash, shaxsiy erkinliklarni himoya qilish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash orqali, ijtimoiy o'zgarishlarni boshqarishga imkon yaratadi. Shuningdek, huquq jamiyatda adolatni ta'minlashga yordam beradi, chunki u barcha fuqarolarga teng imkoniyatlar yaratadi va ijtimoiy ziddiyatlarni kamaytiradi. Misol uchun, qonunlar shaxsiy mulk huquqlarini himoya qilishi, jinoyatlar uchun jazo belgilashi, fuqarolarning erkinliklarini himoya qilish orqali jamiyatda barqarorlikni ta'minlaydi. Shu bilan birga, huquq jamiyatda ijtimoiy mas'uliyatni oshiradi, ya'ni odamlar o'z harakatlariga javob berishlari kerakligini anglaydilar. Huquq va adolat, Huquq va adolat o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjud. Huquq tizimi faqatgina ijtimoiy tartibni ta'minlash bilan cheklanib qolmay, balki jamiyatda adolatni amalga oshirishga ham xizmat qiladi. Har bir insonning huquqlari va erkinliklari qonun bilan himoyalangan bo'lishi kerak. Shuning uchun, huquqning jamiyatdagi roli, faqatgina qonunlarni bajarishdan iborat emas, balki adolatning ta'minlanishi va ijtimoiy tenglikni yaratishdir. Huquq, o'z navbatida, adolatga xizmat qilish uchun uni amalga oshirish jarayonida muayyan mezonlar va normativ asoslarni belgilaydi. Huquqiy normalar, fuqarolar o'rtasidagi tenglikni ta'minlash, barcha shaxslarni qonun oldida teng tutish, jinoyatlar uchun adolatli jazolarni belgilashni nazarda tutadi.

Huquq va davlat, Davlat huquqiy tizimni amalga oshirish va uning samarali ishlashini ta'minlashda asosiy rol o'ynaydi. Davlat, o'zining vakolatlarini amalga oshirgan holda, huquqni himoya qilish, fuqarolarni himoya qilish va adolatni ta'minlash vazifalarini bajaradi. Shuningdek, davlatning huquqiy tizimni boshqarishdagi roli, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhimdir. Davlat huquqni yaratish, uni o'zgartirish yoki yangilash, jamiyatdagi ehtiyojlarga mos ravishda qonunlarni ishlab chiqish va ularni joriy qilish bilan shug'ullanadi. Huquqning ijtimoiy barqarorlikka ta'siri, Jamiyatda huquqiy tizimning samarali ishlashi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga bevosita ta'sir qiladi. Huquqni amalga oshirish jarayonida davlatning huquqni buzgan shaxslarni jazolash, ijtimoiy adolatni ta'minlash va fuqarolarning huquqlarini himoya qilish orqali jamiyatda xavfsizlik va tartibni saqlashga yordam beradi. Barqaror ijtimoiy tizim esa, o'z navbatida, iqtisodiy, siyosiy va madaniy rivojlanishga olib keladi. Ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash uchun huquqning asosiy roli, fuqarolarga o'z huquqlarini himoya qilish imkoniyatini yaratish va ularni adolatli ravishda boshqarishdan iboratdir. Shu bilan birga, huquq jamiyatdagi ijtimoiy ziddiyatlarni kamaytirish va fuqarolar o'rtasida ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi. Huquqning jamiyatdagi roli va uning ijtimoiy tartibni saqlashdagi ahamiyati juda katta. Huquq jamiyatdagi tartibni saqlash, adolatni ta'minlash, fuqarolarning huquqlarini himoya qilish, shuningdek, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Har bir jamiyatda huquqiy tizimning samarali ishlashi fuqarolar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soladi, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi va jamiyatning rivojlanishiga yordam beradi. Huquq va jamiyat o'rtasidagi aloqalar. Huquq — bu jamiyatda tartibni ta'minlash, adolatni tiklash, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish va fuqarolarni himoya qilish uchun yaratilgan qoidalar to'plamidir. Huquq jamiyatning barcha sohalarida, jumladan siyosat, iqtisod, ta'lim, sog'liqni saqlash va boshqalarda o'z aksini topadi. Jamiyatning taraqqiyoti va yuksalishida huquq tizimi muhim rol o'ynaydi, chunki u fuqarolar va davlat o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soladi. Ijtimoiy tartibni saqlashdagi huquqning roli, Adolatni ta'minlash: Huquq jamiyatda adolatni saqlashni va fuqaro huquqlarini

himoya qilishni ta'minlaydi. Bu orqali insonlarning erkinliklari va mulk huquqlari himoya qilinadi. Buzilishlarga qarshi chora-tadbirlar: Huquq jamiyatda sodir bo'ladigan jinoyatlar va tartibsizliklarga qarshi kurashishda asosiy vosita hisoblanadi. Huquq buzilganida, tegishli jazolar yoki chora-tadbirlar ko'riladi, bu esa jinoyatchilikning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Tartibni saqlash: Jamiyatda normalar va qoidalar muayyan tartibda bo'lishi kerak. Huquq jamiyatda bu tartibni saqlash va ijtimoiy muhitni uyg'unlashtirishda yordam beradi. Ijtimoiy tizimning mustahkamlanishi, Huquq jamiyatdagi barcha fuqarolarni bir-biriga teng qarashga va o'zaro hurmatga asoslangan ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Bu esa, o'z navbatida, jamiyatning ijtimoiy tizimini mustahkamlaydi. Jamiyatda normativ tizimlarning (huquqiy, axloqiy va diniy) muvozanati saqlanishi kerak. Huquq va rivojlanish, Huquqni yaratish va joriy etish, shuningdek, uning doimiy ravishda yangilanishi jamiyatning taraqqiyoti va barqarorligini ta'minlash uchun zarur. Xususan, ijtimoiy o'zgarishlar va iqtisodiy rivojlanish jarayonlarida huquq tizimi yuksak ahamiyatga ega. Hukumatlar ijtimoiy tartibni saqlash uchun qonunlarni yangilab, ularni jamiyatning ehtiyojlariga moslashtirishlari zarur. Huquq va iqtisodiyot, Huquq jamiyatning iqtisodiy tizimini ham ta'sir qiladi. Huquqiy doiradagi qat'iy va adolatli qonunlar iqtisodiyotni rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, biznes faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar tadbirkorlar uchun xavfsiz va ishonchli muhit yaratadi, bu esa iqtisodiy o'sish va yuksalish uchun asos bo'ladi. Outlierlar va huquqshunoslikdagi muammolar, Ijtimoiy adolatsizlik: Ba'zan huquq tizimi ma'lum guruhlarning huquqlarini buzishi mumkin. Bu holat jamiyatda ijtimoiy adolatsizlikka olib kelishi mumkin. Bu, ayniqsa, ozchilik guruhlari, qashshoqlik va ta'qibga uchragan jamoalarga tegishli. Qonunlarning noto'g'ri qo'llanishi: Ba'zi hollarda, huquqni noto'g'ri qo'llash yoki cheklashlar amalga oshiriladi, bu esa ijtimoiy nizolarni keltirib chiqarishi mumkin. Huquqning jamiyatdagi roli va uning ijtimoiy tartibni saqlashdagi ahamiyati juda katta. Huquq orqali jamiyatda tartib, adolat va tenglikni ta'minlash mumkin. Shu bilan birga, huquq tizimining

samarali ishlashi jamiyatdagi ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

Huquq jamiyatdagi asosiy me'yor va tartibni ta'minlovchi vosita sifatida katta ahamiyatga ega. U nafaqat ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish, balki adolatni ta'minlash, fuqarolarning huquqlarini himoya qilish va jamiyatda barqarorlikni saqlashda ham muhim rol o'ynaydi. Huquq tizimi orqali davlat va fuqarolar o'rtasida ishonchli va adolatli aloqalar o'rnatiladi. Ijtimoiy tartibni saqlash uchun huquqning mavjudligi, qonunlarni to'g'ri qo'llash, ijtimoiy adolat va tenglikni ta'minlash zarurdir. Shu bilan birga, huquqni amalga oshirishda yuzaga keladigan muammolar, masalan, ijtimoiy adolatsizlik yoki qonunlarning noto'g'ri qo'llanilishi, jamiyatda noaniqlik va tartibsizliklarga olib kelishi mumkin. Shunday qilib, huquq jamiyatning taraqqiyoti va barqarorligi uchun zarur bo'lib, uning samarali ishlashi ijtimoiy tinchlikni, iqtisodiy o'sishni va siyosiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Huquqning ijtimoiy tenglikni ta'minlashdagi roli, Huquq jamiyatda tenglikni ta'minlashda ham markaziy rol o'ynaydi. Huquq orqali jamiyatda barcha shaxslar uchun teng imkoniyatlar yaratish, irq, jins, millat va diniy qarashlar asosida kamsitishlarga qarshi kurashish mumkin. Huquqiy me'yorlar va qonunlar barcha fuqarolarni bir xil darajada himoya qiladi, bu esa jamiyatda ijtimoiy adolatni saqlashda muhim o'rin tutadi. Huquq tizimidagi muammolar va ularni hal etish yo'llari, Huquq tizimi ideal holatda ishlaganda, u jamiyatda tartibni saqlashga yordam beradi. Biroq, ba'zan huquq tizimining noto'g'ri qo'llanilishi yoki qonunlarning samarali ishlamasligi jamiyatda adolatsizlikka, ijtimoiy nizolarga olib kelishi mumkin. Misol uchun, ijtimoiy va iqtisodiy tengsizliklarni hal etish uchun huquqni to'g'ri qo'llash zarur. Bunday muammolarni hal qilish uchun huquqiy tizimni isloh qilish, qonunlarni modernizatsiya qilish va ijtimoiy ehtiyojlarga moslashtirish muhimdir.

Huquq va jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlar, Jamiyatda yuz beradigan o'zgarishlar, masalan, texnologik rivojlanish, madaniy o'zgarishlar va ijtimoiy yangiliklar huquq tizimiga ham ta'sir ko'rsatadi. Huquq tizimi jamiyatdagi o'zgarishlarga moslashishi va yangi ehtiyojlarga javob berishi kerak. Shu bilan

birga, huquqni doimiy ravishda takomillashtirib borish, uning samarali ishlashini ta'minlash va fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish zarur. Xulosa qilib aytganda, huquq jamiyatdagi barcha sohalarda tartibni ta'minlash, adolatni saqlash va fuqarolarning huquqlarini himoya qilish uchun zarur vositadir. Huquqning samarali ishlashi jamiyatda barqarorlikni, iqtisodiy o'sishni va siyosiy erkinlikni ta'minlaydi. Shu sababli, huquq tizimini doimiy ravishda takomillashtirish va ijtimoiy ehtiyojlarga moslashtirish muhimdir. Huquqning jamiyatdagi roli va uning ijtimoiy tartibni saqlashdagi ahamiyati keng va murakkab jihatlarga ega. Huquq jamiyatning boshqaruvi, fuqarolar o'rtasidagi munosabatlar va ijtimoiy muvozanatni ta'minlashda markaziy o'rin tutadi. Bu uning asosiy vazifalaridan biri bo'lib, jamiyatda tinchlik, adolat va tenglikni saqlashga xizmat qiladi.

FAYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G'afforov, M. (2018). "Huquqshunoslik asoslari." Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
2. Akramov, A. (2017). "Jamiyat va huquq: ijtimoiy tartibni saqlashdagi huquqning roli." Toshkent: O'zbekiston Yuridik Akademiyasi nashriyoti.
3. Karimov, I. A. (2016). "O'zbekistonning huquqiy taraqqiyoti: tarix va hozirgi holat." Toshkent: O'zbekiston Respublikasining Adliya vazirligi.
4. Muminov, S. (2019). "Ijtimoiy tartib va huquqiy davlat." Tashkent: "Fan" nashriyoti.
5. Giddens, A. (2007). Sociology (6th ed.). Cambridge: Polity Press.